

Vefa Taşdelen

BENLİK VE VAROLUŞ

Kierkegaard Felsefesi Üzerine Bir İnceleme

HECE

inceleme

S. Kierkegaard.

2. BASKI

Vefa Taşdelen: 1966 yılında İnebolu'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladı. 1989 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nden mezun oldu. Aynı bölümde *Varoluşçuluk ve Edebiyat Etkileşimi* başlıklı yüksek lisans tezini hazırladı. Van'ın Gürpınar ilçesinde iki yıl öğretmenlik yaptıktan sonra 1994 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ne araştırma görevlisi olarak girdi. 1997-2000 yılları arasında, *Seyir Estetik ve Sanat Dergisi*'ni yönetti. 2000 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde araştırma görevlisi oldu. 2004'te *Søren Kierkegaard'un Varoluş Alanlarında Benliğin Oluşmaması Sorunu ve Bir Çözüm Önerisi Olarak Sevgi Alanı*, 2006'da *Eğitim Hermeneutiği Sorunsalı Üzerine Felsefi Bir Araştırma* başlıklı doktora tezlerini savundu. 2007'de Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne öğretim üyesi olarak girdi. 2008-2011 yılları arasında Müştehir Karakaya ile birlikte *Beyaz Gemi Kültür ve Sanat* dergisini çıkardı. Çeşitli dergilerde felsefe, edebiyat, sanat ve eğitim konularında yayımlanmış deneme ve makaleleri bulunan Taşdelen, halen Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Eserleri: *Sanat Akımları Sorunsalı ve Sürrealizm* (inceleme, Girişim Yayınları, 1996) *Ay Çekimi* (şiiir, Seyir Yayınları, 1998), *Düşünmek Özgürlüğü* (deneme, Seyir Yayınları, 1998), *Sanat Yazıları* (deneme, Seyir Yayınları, 1998), *Kayı Kavramı* (Søren Kierkegaard'dan çeviri-inceleme, Hece Yayınları, 2004), *Kierkegaard'da Benlik ve Varoluş* (inceleme, Hece Yayınları, 2004), *Felsefe Eğitim Sanat: Saffet Bilhan Armağanı* (derleme, Sabri Büyükdüvenci'yle birlikte, Hece Yayınları, 2006), *Hermeneutiğin Evrimi, Kesitler* (inceleme, Hece Yayınları, 2008), *Önsözler* (Søren Kierkegaard'dan çeviri, Ralph Lebro'yla birlikte, Beyaz Gemi Yayınları, 2010), *Eğitimden Felsefeye: Necmettin Tozlu Armağanı* (derleme, Ahmet Yayla ve Alaattin Karaca'yla birlikte, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, 2011), *Felsefeden Edebiyata*, (deneme-inceleme, Hece Yayınları, 2013), *Çağın Sorunları Karşısında Eğitim* (derleme, Necmettin Tozlu ve Mehmet Önal'la birlikte, Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2014), *Felsefe Kültürü* (Hece Yayınları, 2015), *Dünyada ve Türkiye'de Üniversite* (derleme, Necmettin Tozlu ve Mehmet Önal'la birlikte, Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2016). *Varoluş Sorunu* (yayımlanacak), *Basitin Poetikası, Çocuk Edebiyatı ve Kültürü Üzerine Yazılar* (yayımlanacak).

BENLİK VE VAROLUŞ

Kierkegaard Felsefesi Üzerine
Bir İnceleme

VEFA TAŞDELEN

HECE YAYINLARI

Hece Yayınları: 89
İnceleme

Birinci Basım: Ağustos 2004
İkinci Basım: Şubat 2017
©Hece Yayınları

Kapak Tasarımı: SARAKUSTA
www.sarakusta.com.tr
Teknik Hazırlık: Bülent Güler

Baskı: Dumat Ofset
T: (0312) 278 82 00

ISBN: 975-8274-92-9

HECE Basın Yayın Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti.
Konur Sokak Nu: 39/1-2 Kızılay-Çankaya/Ankara
Yazışma: P.K. 79 Yenişehir/Ankara
T: (0 312) 419 69 13 F: (0 312) 419 69 14
e-posta: hece@hece.com.tr
www.hece.com.tr

İÇİNDEKİLER

İkinci Baskıya Önsöz / 11
Birinci Baskıya Önsöz / 13
Kısaltmalar / 17
Giriş / 19

BİRİNCİ BÖLÜM: VAROLUŞ ALANLARINDA FELSEFİ SÖYLEMİN KURULUŞU

1. Felsefi Söylem / 25
2. Varoluş Alanlarında Felsefi Söylemin İçeriksel Kuruluşu / 29
2.1. Hegel Felsefesine Karşı Tepki / 30
2.2 Kendi Zamanının Din Anlayışına Karşı Tepki / 36
2.3. Modern İnsanın Durumuna Karşı Tepki / 41
3. Varoluş Alanlarında Felsefi Söylemin Biçimsel Kuruluşu / 51
4. Varoluş Alanlarında Felsefi Söylemin Kuruluşu Nasıl Gerçekleşir? / 59
4.1. Felsefi Sorunun Dönüşümü: “Nedir”den “Nasıl”a ve “Anlamı Nedir”e / 59
4.2. Varoluş Alanları veya Varoluşun DeneySEL Felsefesi / 63
4.3. Varoluş Alanlarında Örnek Kişiliklerden Yararlanılması / 67
4.4. Söylemin Ortaya Çıkışında İletişim ve Müstear İsim Sorunu / 69
4.5. Varoluş Alanlarında Ortaya Çıkan Psikolojik Bakış ve Çözümleme Tekniği / 73

- 4.6. Varoluş Alanları veya Somutun Felsefesi / 75
4.7. Felsefi Söylemin Oluşumunda
Felsefi-Olmayan'ın Önemi / 76
5. Kierkegaard Filozof mudur, Yaptığı
Felsefe midir? / 79
Değerlendirme / 82

İKİNCİ BÖLÜM: BENLİK VE VAROLUŞ

- I. Ben Olma: İnsanın Yeryüzündeki Ödevi / 87
1. Benlik Algısının Tarihine Kısa Bir Bakış / 87
2. Kierkegaard Felsefesinde Benlik / 92
3. Ben Olma Ödevi veya İnsanın
Yeryüzündeki Tüm Anlamı / 94
4. Benliğin Sentezi / 98
4.1 Benliğin Birinci Sentezi / 101
4.2. Benliğin İkinci Sentezi / 105
4.3. Benliğin Üçüncü Sentezi / 108
5. Ögeler ve Sentezler Arası İlişki / 118
6. Benliğin Ögeleri Yok Olmaz / 120
7. Benlik: Ögelerin Dengeli Sentezi / 122
8. Tanrı ve Benlik / 125
Değerlendirme / 128
II. Varoluşun Doğası / 131
1. Varoluş Tanımlanamaz / 131
2. Varoluşun Tanımlanamaz Oluşunun
Gerekçeleri / 134
3. Varoluşun Özellikleri / 137
3.1 Varoluşun İnsana Özgülüğü / 137
3.2 Varoluşun Olanaklılığı / 138
3.3. Varoluşun Zamansal ve Mekânsal Oluşu / 139

- 3.4 Varoluşun Tarihselliği / 141
4. Sistem ve Varoluş / 146
6. Temel Bilgi ve Temel Bilme / 153
Değerlendirme / 155

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: VAROLUŞ ALANLARI YA DA KISMÎ BENLER

I. Varoluş Alanları Felsefesi / 161

1. Varoluş Alanları / 161
2. Varoluş Alanları mı, Varoluş Aşamaları mı? / 168
3. Varoluş Alanları Bir Arada Yaşanabilir mi? / 172
4. Sınır Bölgeler / 173
5. Varoluş Alanları Arasındaki Geçişlilik Sorunu / 174
6. Alanlar Arası Ortak Payda: Varoluş Acısı / 176

II. Estetik Varoluş Alanı: Doğal ya da Sonlu

Benin Oluşumu / 177

1. Estetik Varoluş Alanı / 177
2. Estetik Varoluş Alanının Örnek Tipleri / 181
2.1. Don Juan veya Aracısız Estetik / 181
2. 2. Düşünsel Estetik Tipler: Baştan
Çıkarıcı ve Faust / 187
2. 3. Mefisto veya Mimiksel Estetik / 191
3. Estetikçi Toplum Dışıdır / 193
4. Estetik Varoluş Alanı Ahlak Dışıdır / 194
5. Estetikçi Hazcıdır / 195
6. Estetikçinin Zaman Algısı / 196
7. Estetik Varoluş Alanında Çözülme ve
Kayıtsızlık / 197
8. Estetik Varoluş Alanı ve İstikrarsızlık / 199
9. Şeytansı, Gizlilik ve Anılık / 203

10. Estetik Varoluşun Koşulları / 207
11. Estetikçinin Yazgısı Umutsuzluktur / 207
12. Estetik Varoluş Alanında Yaşamın
Anlamı Sorunu / 210
Değerlendirme / 211

III. Etik Varoluş Alanı: Toplumsal

- Benin Oluşumu** / 215
1. Etik Varoluş Alanı / 215
2. Etik Varoluş Alanında Etiğin Nesnel
ve Evrensel Oluşu / 220
3. Etik Varoluş Alanı ve Evlilik / 226
4. Etik Varoluş Alanında Açıklık İlkesi / 231
5. Tanrı ile Etik İlişki / 232
6. Etik Ödevin Teolojik Olarak Askıya Alınışı / 236
7. Etik Varoluş Alanında Özgürlük ve Seçim / 238
8. Ahlaksal Varoluş Alanı / 242
- Çelişki ve Zıtlıkların Yoğunlaştığı
Bir Varoluş Alanı / 242
Değerlendirme / 243

IV. Dinsel Varoluş Alanı: Teolojik ya da

- Sonsuz Benin Oluşumu** / 247
1. Dinsel Varoluş Alanı / 247
2. Hristiyan Olmanın Anlamı ve Güçlüğü / 249
3. Tanrı ve Birey İlişkisi / 255
4. Dinsel Varoluş Alanında Aklın
Yetersizliği Sorunu / 259
5. Nesnellik ve Öznellik Bağlamında
İnanma Sorunu / 267
6. İsa ile Çağdaş Olmak / 270
7. Dinsel Alan ve Acı Çekme / 274
Değerlendirme / 276

**DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BİR ÇÖZÜM
ÖNERİSİ OLARAK SEVGİ ALANI**

1. *Sevginin Eserleri'*nden Sevgi Alanına / 283
2. Sevgisel İman / 291
3. Sevgi Etiği / 297
4. Sevgi Alanının Estetik İçerimli Sorunları / 301
Değerlendirme / 304

SONUÇ / 307

KAYNAKÇA / 343

DİZİN / 353

İkinci Baskıya Önsöz

Søren Kierkegaard'un Varoluş Alanları'nda Benliğin Oluşmaması Sorunu ve Bir Çözüm Önerisi Olarak Sevgi Alanı başlıklı doktora tezinden türetilen bu kitabın ilk baskısı *Kierkegaard'da Benlik ve Varoluş* adıyla yayımlandı. Bu ikinci baskıda, anlam ve söyleyiş uygunluğu açısından küçük bir ilave ile *Benlik ve Varoluş: Kierkegaard Felsefesi Üzerine Bir İnceleme* hâline getirildi.

Kitabın bu ikinci baskısında, ne yazık ki onu bir kez daha okumanın, şurasında burasında bir iki basit düzelti yapmanın, kimi ifadeleri söyleyiş biçimi açısından iyileştirmenin dışında bir şey yapamadım. İlk baskı, kısmen bir tez oluşundan, kısmen de yapılan düzeltelerin kimi nedenlerle metne yansıtılmamasından dolayı cümle bozuklukları ve okumayı güçleştiren tekrarlarla çıkmıştı. Bu baskıda bu kusurlar kısmen de olsa giderilmeye çalışıldı. Ama bu yine de onun tümüyle kusurlarından arınmış olduğu anlamına gelmiyor, aksine olası

bir üçüncü baskıda metnin daha da iyileştirilmesi gerektiği anlamına geliyor.

Kierkegaard, neredeyse tümüyle keşfedilmesi imkânsız bir kıta gibidir. Onu anlama çabası her zaman belirli bir güçlüğü ve eksikliği içinde barındırır; zira o belirli bir kişi, belirli bir görüş değildir; denilebilirse pek çok kişi, pek çok görüştür; zengin ve girift bir diyalogun taraflarıdır. Onu anlamak zordur; zira önümüzde düşünceleri ve eserleri ile sistematik bir yazar yoktur. “Kierkegaard” adı altında, tezleri ve karşı tezleriyle bir diyalogun farklı tarafları vardır. Bu yönüyle o kuşatılamaz bir yazardır. Onun düşüncelerini izlemek güçtür; çünkü nerede ve kiminle polemige girdiğini, kime atıfta bulunduğunu, sözü kimin adına, hangi müstear ismin adına, dahası bizzat kendi adına söyleyip söylemediğini anlamak oldukça güçtür.

Burada, girişte geçen şu düşünceleri bunca yıldan sonra bir kez daha yinelemek isterim: Kierkegaard üzerine çalışmak salt akademik bir ilginin ötesine geçer. Onu anlamaya çalışmanın her zaman kişide bir karşılığı vardır. Bu karşılık bir içtenlik durumuyla ifade edilebilir. Kierkegaard’u anlamaya çalışmak, kişinin kendi kişisel menkıbesiyle alakalı bir arayıştır. Arayış bittiğinde menkıbe de biter.

22 Eylül 2016

Davutpaşa - İstanbul

Birinci Baskıya Önsöz

1813 yılında Kopenhag'da doğan ve 1855 yılında yine aynı şehirde genç yaşta ölen Søren Kierkegaard, çağdaş felsefe üzerinde etkisi en fazla olan filozoflardan biridir. Bu etkiyi yalnız felsefe ile sınırlı tutmak yanıltıcı olabilir; onun varoluşçu söylemi sanat, edebiyat, teoloji alanında da etkilidir. Farklı dünya görüşlerini dile getirseler de bugün Nietzsche ile yan yana getirilen, onunla birlikte ismi en çok anılan filozoflar arasındadır. 1930'lu yıllardan beri felsefesine karşı olan ilgi giderek artmış, pek çok filozofu ve düşünce sistemini etkilemiştir.

Kierkegaard gibi pek çok konuda büyük bir tutku ile yazılar yazmış, kendi döneminin felsefi, dinsel ve bilimsel merkezleri ile polemik içine girmiş, kitaplarından birçoğunu müstear isimlerle yayımlamış bir filozofu anlamak, bu konuda araştırmalar yapmak, görüşleri belli ve sınırlı bir dünya görüşünü yansıtan filozofları incelemekten daha zordur. Kierkegaard, sergilediği yer yer dağınık, belirsiz, gizemli ve sistemden uzak

görüşleri ile belirli bir anlaşılma zorluğu da içerir. Bu zorluğun çeşitli nedenleri olabilir. Bunlardan en önemlisi değişken, hareketli, yer yer akıl dışı, absürd, paradoksal ve üstelik iletilemezliği olan bir varoluş karşısında olmaktır. Ricoeur, Kierkegaard'un eserlerinin hem felsefeciler, hem de teologlar tarafından üstesinden gelinemeyecek güçlükler içerdiğini, bu güçlüklerin de "varoluşun iletilemezliği"nden kaynaklandığını söylerken haklıdır. Öznel düşünürün iletişim biçimi olarak gördüğü ve müstear isimlerle eserlerini yazmasının temel nedenlerinden biri olan "dolaylı iletişim" varoluşun iletilemezliğine ilişkin güçlüğü aşma denemesi olarak görülebilir. Onu incelemenin bir başka zorluğu da, hiçbir kategoriye sığmayan "taşkın" ve "istisna" yanıdır. Kendini belirli akım, belirli bir okul, belirli bir sistem içinde görmez. Bir öğreti ortaya koymak istemediğini hep yineler. Sokrates'e duyduğu hayranlık dışında, kendisini içlerine dâhil edebileceğimiz bir düşünür ve filozoflar topluluğu yoktur. O sadece yaşamında değil, düşüncelerinde de bir "birey" ve "istisna"dır. Lowrie'nin bir cümlesi ile söyleyecek olursak, "otoritesizlik, bir yazar olarak Kierkegaard'un kategorisidir."

Varoluş kavramına felsefi bir içerik kazandıran Kierkegaard, varoluşun ifade ve ele alınış biçiminin geleneksel felsefenin spekülâtif söylem biçiminden farklı olması gerektiğini düşündüğü için, varoluş alanlarını temsil edebilecek örnek tiplerden yararlanmış, eselerinde öyküleyici ve betimleyici bir dil kullanmıştır. Şöyle der: "Felsefenin tüm gizleri açıklama görevini yerine getirme durumuna, tarihinin hiçbir döneminde bu kadar yaklaşmadığını düşünen kişi, benim seçmiş olduğum bu öyküleyici tarzın (*narrative form*) kesinlikle ucube ve yapmacık bir şey olduğunu düşünecektir." Bu ifade bile, onun felsefesinin özgünlüğü ve sıradışılığı konusunda fikir verebilir.

Kierkegaard felsefesini bir "tepki" ve "eleştiri" felsefesi olarak değerlendirmek gerekir. *Sokrates'e Sürekli Atıfla İroni Kavramı*

adını taşıyan *magister* tezini verdikten sonra *Ya / Ya da'yı* yazmış ve yazı hayatına son vermeyi düşünmüştür. Ne var ki içindeki tepki ve muhâlefet duygusu onu yeniden yazmaya sevk etmiş, birbiri ardınca kitaplar yayımlamıştır. İçinde Hegel felsefesini eleştirmedeği hemen hemen hiçbir yazısı yoktur. Hristiyanlığın bir kurum ve öğreti hâline getirilmesine de karşıdır. Modern insanı, nesnel ve tutkusuz bir yaşam biçimi içinde varoluşunun anlamını yitirdiği gerekçesiyle eleştirir. Felsefi söyleminin oluşumunda varoluşçu bir duyarlılıkta kaynağını bulan bu eleştiri biçiminin önemli payı vardır. Ancak, onun varoluşçuluğunun bu eleştiriye önceliğini söylemek de gerekir. Aksi hâlde onu Hegel felsefesinin bir uzantısı olarak görmek, uygun bir bakış tarzı sunmayacaktır.

Yazıları yer yer sistemsiz ve dağınık olmasına karşın derinliği, varoluşsallığı ve sıradışılığı ile bir etkileyciliğe de sahiptir. Kuşkusuz, onlardaki bizi çeken şey, salt felsefe değildir; kendimizle, kendi öykümüzle ilgili bir şeydir. Bu nedenle, Kierkegaard üzerine bir çalışma yapmak, her zaman felsefi ve akademik ilginin ötesine geçer. Sanki biraz da kendimizi, kendi sesimizi ararız onda. Ama aradığımız şey nedir ve o bize bunu ne kadar verebilir, bunu tam olarak bilemeyiz. Onun dünyasında ve yazılarında her zaman ulaşılamaz olarak kalan bir “giz ögesi” bulunduğunu söylemek yanlış olmaz.

Kierkegaard, geleneksel felsefi söylemde, biçim ve içerik açısından dönüşüm gerçekleştirebilmiş bir filozoftur. Bu çalışmanın “Sonuç” kısmında da belirtileceği üzere, Kierkegaard felsefesi hakkında bir araştırma yapmak, onun felsefesinin geleneksel felsefenin diline çevirisini yapmak olacağı için, bu özgün felsefenin doğasına aykırı olacaktır. Ne var ki bir felsefe, tıpkı sanat ve edebiyat alanında olduğu gibi, kendisi üzerine yapılan eleştiri ve yorumlarla tazelenir, zenginleşir; yaşamaya ve gelişmeye devam eder. Aksi hâlde geçmişin solgun sayfaları arasında unutulup gider. Gerçeği söylemek gere-